

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-8296-4628>DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-28-2025-2.89-98>

УКРАЇНСЬКЕ ДОКУМЕНТАЛЬНЕ КІНО В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: СТРАТЕГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Демещенко

Віолета Валеріївна

докторка філософії (Ph.D.,
теорія та історія культури),
доцентка, завідувачка відділу
культурної антропології,
Інститут культурології
Національної академії мистецтв
України, м. Київ
vio150569@gmail.com

Violeta Demeshchenko

Ph.D. (Theory and History
of Culture), associate professor,
head of the Department of Cultural
Anthropology, Institute for Cultural
Research, National Academy of Arts
of Ukraine, Kyiv
vio150569@gmail.com

Анотація. У цій статті розглядаються особливості розвитку українського документального кіно в період широкомасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року, означаються основні стратегії та перспективи подальшого розвитку кінодокументалістики в Україні. Українське документальне кіно на постійній основі фіксує російські воєнні злочини, розповідаючи про історії звичайних мирних людей, про геноцид української нації зі сторони загарбників, одночасно демонструє приклади надзвичайної мужності та героїзму українського народу. Воєнні журналісти, перебуваючи на передовій, знімають фільми й репортажі, що дає можливість розповісти міжнародній громадськості про реальні події цієї руйнівної війни. Українське документальне кіно є активним учасником, а також і переможцем на престижних міжнародних кінофестивалях, і сьогодні це одна з його стратегій – презентувати себе на міжнародних майданчиках. Участь української кінопродукції на міжнародних фестивалях – чудова можливість продемонструвати потенціал українського кіномистецтва, це також новий старт для нових творчих проєктів і подальшого розвитку українського документального кіно.

Ключові слова: документальне кіно, репортаж, інформація, журналістика, реальні події, війна.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення росіян в Україну дало новий поштовх для розвитку української документалістики. Завдяки роботі українських документалістів світ дізнався про реальне обличчя цієї злочинної війни, що була розв'язана путінським режимом. За цей час на міжнародному рівні українське документальне кіно набуло багато нагород, починаючи з оscarоносного фільму «20 днів у Маріуполі», а також стало престижним учасником багатьох міжнародних кінофестивалів.

Українське документальне кіно невпинно фільмувало і фільмує російські воєнні злочини, розповідаючи про історії звичайних мирних людей про їхні зруйновані долі, а подекуди знищені цілі родини, біль, смуток, що є свідченням жорстокого геноциду української нації зі сторони загарбників, і водночас надзвичайний героїзм українського народу.

Цінність документального кіно в тому, що воно фіксує історичні події тут і зараз без прикрас, а також привертає ува-

гу до болючих соціальних питань, які можуть не завбачити мейнстрімні медіа. Документалістика здатна впливати на громадську думку, а саме на її консолідацію, викликати емпатію, доносити правдиву інформацію, надихати на активні дії волонтерські та громадські організації, урядові органи влади, що можуть втручатися і надавати допомогу постраждалим.

Метою цієї розвідки є охарактеризувати розвиток українського документального кіно в період російсько-української війни XXI століття та окреслити його основні стратегії та майбутні перспективи.

Аналіз останніх досліджень. На жаль, наукові дослідження в галузі документального кіно носять досить обмежений характер. Потрібно згадати, звідки бере своє коріння саме назва «документальний». Як відомо, режисера Джона Грісона називають піонером шотландської документалістики та вважають батьком британського й канадського документального фільму. Саме він у 1926 році вперше ввів термін «документальний», написавши рецензію на фільм канадсько-американського режисера-документаліста Роберта Флаерті «Моана південних морів», зазначивши, що кінотвір має документальну цінність (Curthoys, & Lake, 2004). У своєму нарисі, що був написаний Грісоном у 1932 році під назвою «Перші принципи документального фільму» він наполягав на тому, що принципи документального кіно ґрунтуються на спостереженні за життям таким, яким воно є, а також, що реальний кіноматеріал може використовуватись у новому виді мистецтва, оскільки «оригінальний актор» і «оригінальна сцена» кращі, ніж вигадка чи інтерпретація. Реалістичні матеріали, які беруться для фільму й стають його основою, набагато реалістичніші, ніж у вигаданому сценарії художнього фільму (Curthoys, & Lake, 2004).

Американський кінорежисер, актор, кінокритик та теоретик документального кіно Білл Ніколс у 2000 році випустив працю «Introduction to Documentary» («Вступ до документалістики») (Nichols, 2010). У цій роботі він запропонував особливу класифікацію документального кіно, порадивши розділити документалістику на шість способів зображення, кожному з яких, як вважає дослідник, притаманні свої особливості, набір певних характеристик, художніх засобів і режисерських мотивацій. Кінокритик відмічає, що за сво-

єю природою документальне кіно є незавершеним жанром і перебуває в суперечці з реальністю, на демонстрацію цієї реальності безпосередньо впливає розвиток технологій, тому ці способи можуть перетинатися між собою, їм притаманна гнучкість, але вони більш схожі на умовні спектри, ніж на кодекси чітких правил.

Серед українських науковців питання розвитку документального кіно досліджувала Олена Москаленко-Висоцька у праці «Жанрово-тематичні особливості фільмів «Укркінохроніки» 2011–2013 років». Авторка аналізує контент студії «Укркінохроніка» й акцентує увагу на синтезі різних жанрів, що було характерним для тенденції розвитку загалом світового кінематографу XXI століття. У роботі було досліджено й проаналізовано тематичну палітру фільмів з 2011 по 2013 рік, розглянуто творчі прийоми, які застосовувалися під час створення документальних фільмів (Москаленко-Висоцька, 2019). Питання жанру в документальному кіно розглядала також Катерина Шершньова. У своїй роботі «Сучасне українське документальне кіно: проблеми розвитку» науковиця дослідила особливості розвитку документального кіно України у світлі жанрової специфіки, проаналізувавши фільми різних років, дослідниця узагальнила наявний досвід з метою наукового розгляду документальних фільмів пострадянського періоду (Шершньова, 2012). Автори Олена Москаленко-Висоцька, Роман Ширман у роботі «Російсько-українська війна як тематична домінанта в українському документальному кіно останнього десятиліття» дослідили українську документалістику останнього десятиліття, акцентуючи увагу на революційних подіях 2014 року та воєнних реаліях до 2024 року, звернувши увагу на те, що російсько-українська війна є тематичною домінантою нинішнього українського документального кіно. Було проаналізовано фільмографію українських режисерів документалістів періоду російсько-української війни, які брали участь у міжнародних та вітчизняних кінофестивалях, а також можливість відзнятих фільмів передавати на загал міжнародної аудиторії достовірну інформацію про реальну війну (Москаленко-Висоцька, & Ширман, 2024).

Питання щодо особливостей документального кіно під час війни розглядав Сергій Калантай у своїй роботі «Українське кіно в умовах війни: особливості та виклики». Автор за допомогою історичної

ретроспективи розкриває питання особливостей функціонування документального українського кіно під час Першої та Другої світових війн і нашої сучасності, російсько-української війни, починаючи з 2014 року, та проводить паралелі між особливостями та викликами у сфері кіно в різні періоди ХХ та ХХІ століть. Дослідник акцентує увагу, що спільними особливостями для українського кіно за означуваний період є розвиток жанру документалістики, інтенсифікація виробництва, що дозволяє розкривати хроніку через особисті історії людей, військових та їхні досягнення (Калантай, 2024).

Науковиця Марина Міщенко у своїй роботі «Документальний кінематограф України: між історичною реконструкцією та філософським осмисленням» зосереджує увагу не лише на тематичному розмаїтті документальних фільмів, а й на філософській та психоаналітичній можливостях їхнього ґрунтовного вивчення. За роки незалежності хроніко-документальні та науково-популярні фільми висвітлюють українську історію по-новому, акцентуючи увагу на загубленій історії української нації з проблемами її сьогодення. Дослідниця вважає, що питання правового поля буття, національної самоідентифікації підлягають ґрунтовному переосмисленню (Міщенко, 2014). З таким самим послоним написана робота авторки Людмили Новікової «Роль сучасної української кінодокументалістики в моделюванні національної ідентичності». У розвідці досліджується структура інформаційних потоків та елементи національної ідентифікації в українському документальному кіно на межі ХХ–ХХІ ст., а також аналізується розвиток вітчизняної документалістики в контексті світового кінематографу (Новікова, 2012).

Олена Левченко в роботі «Міфологія в документальному кіно» аналізує сутність радянської ідеологічної машини завдяки роботі на ній документального кіно. Радянська ідеологічна машина в межах своєї концепції впливу на громадян у всіх сферах життя свідомо творила міфи і формувала міфологічний простір, міфи, які повинні були об'єднувати суспільство на основі заданої ідеологією ієрархії цінностей, визначати принципи поведінки та смисл життя радянської людини (Левченко, 1998, с.195). Авторка наводить приклади розвитку документального кіно в період незалежності. Цікавим є факт, як на VII Марсельському кінофестивалі серед інтелектуальної публіки набув

популярності фільм київського режисера, фронтового оператора Ізраїля Гольдштейна «Прощай, кіно!», де мовилося про сучасний стан українського кінематографу ХХ-го століття. Цей фільм – яскравий зразок критичної школи української документалістики. В основу стрічки було покладено репортаж про траурний похід українських кінематографістів вулицями Києва до будинку Верховної Ради з труною українського кіно. Репортаж час від часу переривався інтерв'ю з режисерами, які тепер змушені заробляти на життя іншою професією або марно намагаються отримати в держави гроші на майбутній фільм (Левченко, 1998, с. 203).

У своїй монографії «Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті» кінознавець і культуролог Ірина Зубавіна розглядає у своєму дослідженні особливості розвитку кінопроцесу в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття, наукові розвідки поєднані з розкриттям особливостей лабораторій кіномитців, де розглядаються і питання розвитку документального кіно (Зубавіна, 2007).

У своїй науковій розвідці «Документальне кіно в сучасному екранному дискурсі» автори Ірина Гавран та Мар'ян Ботвин здійснили систематизацію сучасних телеканалів, які сьогодні активно співпрацюють з документалістикою та документальними телепроектами.

Вклад основного матеріалу. Документальне кіно бере свій початок з кінохроніки німого фільму, а отже, є одним з найдавніших видів кіномистецтва, що показує на відміну від художнього кіно життя таким, яке воно є – без прикрас, демонструючи динаміку подій та безперервні життєві зміни. Матеріал може бути знятий у репортажній формі, як інтерв'ю та ретроспектива за участю архівних матеріалів або навіть за подобою «доку-фікшн», де за сценарієм реальні люди відтворюють справжні події.

Документальний жанр відрізняється тим, що спонукає до роздумів над реальними подіями різного характеру. Документалістика заслуговує особливої уваги, її специфіка полягає в тому, що хроніко-документальне й науково-популярне кіно є авторським. Це виявляє себе в специфічності побудови відеоряду, засобів, за допомогою яких реконструюються події минулого:

«...часом несподіваність у трактовці матеріалу нівелювала межу між ігровим та докумен-

тальним кінематографом, адже не завжди було ясно, що на екрані хронікально знята подія або постановочний кадр... Адже тільки-но вмикається кінокамера, починає утворюватися «інша реальність», повновладним господарем якої є автор. Його втручання у фактаж дійсності проявляється, насамперед, у відборі та компонуванні матеріалу, способах його подання (плановість, точки й ракурси зйомки, монтажний ритм тощо)» (Зубавіна, 2007, с.2).

Процес міграції митців від одного виду кіномистецтва до іншого відображає світову тенденцію. На межі ХХ–ХХІ ст., реагуючи на динамічні зміни довколишнього світу, майстри ігрового кіно починають віддавати перевагу неігровому кіно з його мобільністю, достовірністю і тематичним багатоголоссям. Провідні кінофестивалі світу вперше переводять фокус на документальне кіно й навіть ідуть на порушення канону програмування своїх конкурсних програм, включаючи до них нарівні з ігровими й документальні стрічки. Цю традицію започатковує 57-й Канський кіноогляд показом у офіційному конкурсі двох неігрових картин, одна з яких – «Фаренгейт 9/11» Майкла Мура – отримала «Золоту пальмову гілку» (Новікова, 2012, с.147).

Від початку широкомасштабного російського вторгнення в Україну сфера культури зазнала найбільших історичних втрат за період своєї незалежності. На жаль, нищівна й руйнівна війна в Україні з великою кількістю людських жертв як цивільних, так і військових триває. Сьогодні вітчизняний кінематограф на передовій мистецького фронту, він змінив своє обличчя – тепер це обличчя війни. По суті, українське кіномистецтво – це «очі війни», а його основна стратегія – у режимі реального часу донести до всього світу правду й показати, що відбувається насправді й чому. У цьому контексті хочеться згадати зворушливий документальний фільм «20 днів у Маріуполі» – це дебют українського військового кореспондента Мстислава Чернова. Цей фільм представляє автора як талановитого режисера, сценариста й оператора. Стрічка стала популярною за кордоном та здобула високі оцінки кінокритиків. Картина розповідає про те, що перед повномасштабним вторгненням росії до Маріуполя прибуває група репортерів «Асошіейтед Пресс». Протягом двадцяти днів Чернов з колегами задокументували все, що відбувалося в місті: облогу, обстріли, ма-

сові поховання місцевих жителів, знищення квітучого міста – усе, що приносить із собою «русскій мір». Світова прем'єра кінострічки відбулася 20 січня 2023 року на американському кінофестивалі незалежного кіно «Санденс» у Парк-Сіті, де фільм отримав приз глядацьких симпатій. В Україні також відбулися допрем'єрні покази в Києві на кінофестивалі «Bouquet Kyiv Stage» (2023 р.) та у Львові «Львівський медіафорум» (2023р.), у квітні 2024 року фільм вийшов на Netflix. Від України фільм «20 днів у Маріуполі» був висунутий Оскарівським комітетом на 96-ту премію в номінації «Кращий фільм іноземною мовою». У вересні 2023 року картина була продемонстрована на засіданні Генеральної Асамблеї ООН. Кінострічка отримала престижні премії «Гільдії режисерів Америки», премію «ВАФТА» і насамкінець премію «Оскар», що, безперечно, є перемогою українського документального кіно на міжнародній арені. Стрічка зібрала понад сорок номінацій по всьому світу (Демещенко, 2024, с. 62–66).

Розвиток жанру документального кіно, що розкриває хроніку через особисті історії бійців і цивільних людей, викладається як через пряму хронологічну фіксацію героїв-сучасників, так і засобом звернення до історичних подій, їхніх героїв та епосу. Пряма трансляція подій з поля бою покликає піднімати бойовий дух, надавати психологічну підтримку населенню, яке має усвідомлювати, що герої серед нас і кожен може стати борцем за свободу Батьківщини (Калантай, 2024, с.153–158).

2022 року першим документальним фільмом з моменту широкомасштабного вторгнення стала стрічка про рятувальну операцію, яку за допомогою дрона провели бійці 93-ї бригади «Холодний Яр» під м. Ізюм Харківської області й врятували сімейну пару, що опинилася під шаленим обстрілом.

Як відомо, 28 серпня 2025 року відбулася прем'єра фільму «2000 метрів до Андріївки» від оскароносного автора, режисера Мстислава Чернова. Кінокартина розповідає про запеклу боротьбу українського взводу за звільнення села Андріївка під славнозвісним містом Бахмут від російських окупантів, демонструючи запеклі бої та мужність військових.

Відомим став мок'юментарі фільм режисера Любомира Левицького від компанії «Ukraine Film Division» з назвою «Ми були рекрутами» про славнозвісну третю штурмову бригаду, що вийшов у

прокат 30 квітня 2024 року. Під час показу відбувся благодійний аукціон, було зібрано мільйон гривень на роботизовані системи для бригади.

Премію в номінації за найкраще журналістське розслідування отримав фільм «Буча. Яблунська», що був створений Українською службою «Радіо Свобода», автор фільму журналіст Дмитро Джулай. Почесну нагороду було вручено автору в Лондоні від Асоціації Міжнародних мовників (АІВ). Фільм розповідає про жахливі події під час окупації росіянами м. Буча на вулиці Яблунська. Журі конкурсу наголосило на надзвичайній деталізації і глибині розслідування, назвавши роботу українських журналістів «вийнятковою і незабутньою» (Bucha. Yablunska, 2005).

На захист України стали добровольці з різних країн світу. Про їхнє життя і бойовий досвід розповідає документальна стрічка «Одного літа в Україні», режисер Володимир Тихий. Фільм, насамперед, знімався для американської аудиторії, головні герої – це саме бійці з США, учасники підрозділу «Ronin Team». Знімальний процес відбувався як в тренувальному таборі в Штатах, так і в Україні. У фільмі є інтерв'ю військових з міжнародного легіону ГУР, що розповідають про свій бойовий шлях і досвід в Україні. У фільмі піднімаються важливі питання: які вони іноземні добровольці та що спонукало їх залишити мирне комфортне життя і вирушити в Україну не на свою війну? Також під час монтажу стрічки були використані кадри, зняті під час бойових дій (Одного літа в Україні, 2025).

Документальний фільм «Усе має жити» режисерів Тетяни Дородніциної, Андрія Литвиненка розкаже про незвичайне повсякдення спортсменки, триразової чемпіонки світу, «найсильнішої жінки світу» Анни Куркуріної, яка з початку повномасштабного вторгнення, засновуючись на своїй популярності, допомагає пораненим і покинутим тваринам та живе з девізом: «Той, хто рятує одне життя, рятує весь світ» (Усе має жити, 2025).

Подібний документальний фільм тревел-блогера Антона Птушкіна «Ми і наші улюбленці» розповідає про людяність українців, що рятують тварин-улюбленців.

«Мирні люди» — це українсько-канадсько-французький документальний фільм 2024 року, створений фотографкою і кінорежисеркою Оксаною Карпович. У ньому йдеться про російську воєнну агресію, це фільм про жахливе насилля росій-

ської тоталітарної машини, відсутність гуманності та повне відчуття безкарності. Особливістю кінокартини є те, що вона вибудована на перехоплених телефонних розмовах росіян, що саме й стало текстом до фільму без жодних коментарів чи субтитрів. Своїм рідним окупанти розповідають про крадіжки, вбивства мирних мешканців, тортури, а з того боку отримують беззаперечну підтримку. Візуальним рядом стали кадри зруйнованих українських сіл, містечок і великих міст Миколаївщини, Донеччини, Херсонщини, Харківщини та Київщини, де попри жахливі умови українці намагаються вижити (Мирні люди, 2025).

За таким самим принципом український режисер Алан Бадоев створив фільм «Довга доба». Демонстрація фільму розпочалася в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі напередодні другої річниці повномасштабного вторгнення, також фільм було показано в Раді Європи, на українському ТБ, а прем'єра відбулась на Netflix. Фільм складається з відео, записаних українцями на телефони в перші дні та тижні великої війни. Щоб змонтувати фільм, Бадоев переглянув 200 годин хроніки, аби відібрати відео, які щонайяскравіше покажуть виживання, спротив і життя українців під час війни (Довга доба, 2025).

2024 року вийшов на екрани документальний фільм-альманах, що складається з семи серій «Культура vs війна». Героями фільму стали представники культури, а саме: гурт «Антигіта», актор і режисер Ахтем Сеітаблаєв, письменник і музикант Сергій Жадан, кінооператор Сергій Михальчук, музикант-кобзар Тарас Компаніченко, митці, які стали на захист Батьківщини.

Документальна стрічка «Порцелянова війна» набула великої популярності. Це спільний американсько-українсько-австралійський документальний фільм, режисери Слава Леонтєв, Брендан Балломо. У ньому йдеться про трьох українських харків'ян, митців порцелянової анімалістики, які з самого початку вторгнення знаходяться в Харкові й, незважаючи на варварські обстріли міста, продовжують творити. Фільм отримав понад п'ятдесят міжнародних премій і відзнак та ввійшов у перелік 10 документальних стрічок як найкращий повнометражний документальний фільм 2024 року від Deadline та отримав гран-прі Sundance. Також стрічка здобула премію Гільдії режисерів США (DGA Awards) і номінувалася на «Оскар» у 2025

році, але, на жаль, цю премію не отримала. Про фільм є цікавий факт: його демонстрували в Конгресі США за кілька днів до того, як Україна повинна була отримати фінансову допомогу Америки, – і це спрацювало. Автори фільму хотіли, щоб він став інструментом впливу на громадську думку Конгресу, – і це вдалося (Порцелянова війна, 2025).

Фільм «Реал» (2024 р.) дійсно вражає своєю реальністю. Цю картину зняв режисер, а сьогодні військовослужбовець Олег Сенцов, що був також режисером славнозвісного художнього фільму «Носоріг». Фільм показує реалії війни на південно-східному напрямку, під час контрнаступу ЗСУ у 2023 році, це один з фрагментів бою, що тривав дев'ятнадцять годин та випадково зафіксований на тактичну камеру. Уперше стрічку було показано на кінофестивалі в Карлових Варах.

Фільм «Люди зі сталі» (2024 р.) розповідає про захисників «Азовсталі». Він складається зі спогадів захисників Маріуполя, яких вдалося визволити з дворічного полону, в ньому йдеться про події з лютого по травень 2022 року.

Документальна стрічка «Україна: Ворог у лісі» здобула нагороду в номінації «Найкращий односерійний документальний фільм» від BBC та отримала премію «BAFTA TV Awards». Фільм розповідає про семитижневу місію 210-го окремого спеціального батальйону «BERLINGO», який у 2023 році вів жорстокі бої з окупантами й захищав залізницю під Куп'янським (Харківська область). Фільм було створено на замовлення британського телеканалу «BBC Two», створив його відомий британський документаліст Джеймі Робертс. Частково матеріал було відзнято військовими на камери GoPro.

На Берлінському кінофестивалі 20 лютого 2024 року в межах українського павільйону Європейського кіноринку «EFM» було презентовано документальні фільми, що об'єдналися в єдиний цикл «Воєнна розвідка України: у небі, на морі, на землі» за авторства військовослужбовця ЗСУ, журналіста-документаліста Артема Шевченка. Цикл створений за підтримки Мінкультінформполітики, він розповідає про успішні операції Головного управління розвідки Міноборони України протягом 2022–2023 років; складається з чотирьох фільмів: «Авіапрорив на Азовсталь. Небо», «Битва за острів Зміїний. Море», «Харківський контрнаступ. Земля», «Збиті льотчики росії».

2024 року на Венеціанському фестивалі були

представлені українські фільми про війну в Україні. Одним з них був документальний фільм Ольги Журби, що пройшов поза конкурсом, «Пісні землі, що повільно горить». Тут зображені сцени з життя в Україні в період перших двох років російського вторгнення. Вони складаються в мозаїку, пронизану трагізмом досвіду війни й реакції на неї суспільства.

За період війни було знято документальний цикл «На краю МИРУ» у який увійшли фільми під назвою «Під захистом Дніпро-1», «Чорні берети», «Авдіївка», «Перехрестя війни» на честь пам'яті грузинського побратима (Георгі Саралідзе).

На сьогодні стратегії українського документально кіно полягають у тому, що необхідно презентувати себе на Всеукраїнських та Міжнародних майданчиках. Потрібно широко представляти себе в електронних ЗМІ, презентувати на різноманітних медіаплатформах, в інтернетпросторі, як на українському, так і іноземному телебаченні. Українській документалістиці сьогодні потрібно інтегрувати світові тренди й водночас залишатися глибоко українською зі своїм болючим досвідом війни, використовуючи авторські фільми, журналістські інтерв'ю, архівні матеріали, воєнні репортажі та хроніку, реконструкцію, фіксацію українсько-російської війни як історичного досвіду нації в умовах боротьби з російською агресією за свою ідентичність, особистість, історію і державний суверенітет.

Перспективи для розвитку українського документального кіно видаються досить вагомими й наповненими сенсом. Насамперед, це колосально набутий новий досвід в умовах агресивної війни, фіксація подій у реальному режимі часу, зростання міжнародної уваги, допомога з боку європейських партнерів на кшталт програми «ARTE» (унікальний франко-німецький культурний телеканал та стрімінгова платформа, що пропонує безкоштовний доступ до високоякісного контенту), це також зацікавленість міжнародної аудиторії в тематичі фільмів і розкриття української тематики для світової аудиторії. Документальне кіно є важливим інструментом впливу з боку культурної дипломатії під час війни за допомогою його нового досвіду та нагород на престижних міжнародних фестивалях.

Українські фільми засновуються на міжнародних платформах, показують реалії війни, а також отримують комерційний успіх, підтверджуючи високу актуальність та якість української документа-

лістики, і особливо журналістських розслідувань. На сьогодні феномен успіху українського документального кіно в тому, що фільми про війну та її героїв як військових, так і цивільних стають найкасовішими українськими документальними стрічками в історії сучасного кінематографу.

Висновок. Українське документальне кіно завдяки своїм стратегіям і перспективам має серйозну основу для подальшого розвитку. Особливість цього розвитку полягає в потенційно високому

міжнародному запиті на серйозні культурно-мистецькі інструменти щодо розкриття на світовий загал української історії і правдивої тематики щодо загарбницької війни росії проти України, яку приховано ворог називає сво. Це також інструмент впливу на міжнародну громадськість з позиції культурної дипломатії. Саме це робить українське документальне кіно одним з найперспективніших напрямків у сучасному українському кінематографі.

Література:

- Все має жити. (2025). Відновлено з https://zaxid.net/naykrashhi_ukrayinski_dokumentalni_filmi_2025_treyleri_syuzhet_n1607966
- Гавран, Ірина, & Ботвин, Мар'ян. (2020). Документальне кіно в сучасному екранному дискурсі. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 3(1), с.11–19.
- Демещенко, Віолета. (2024, 31 жовтня). Український кінематограф у період російсько-української війни: стратегії та перспективи. *Метастратегії екрану/мистецтв в умовах постглобалізму та постколоніалізму. Збірник наукових статей та тез наукових повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ: ІК НАМ України. 180 с. С. 62–66. DOI: <https://doi.org/10.37491/unz.95.7>
- Довга доба. (2024). Відновлено з <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3859214-ukrainska-dokumentalna-stricka-dovga-doba-vijsla-na-netflix.html>
- Зубавіна, Ірина. (2007). Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті. Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ: Фенікс. 296 с.
- Калантай, Сергій. (2024). Українське кіно в умовах війни: особливості та виклики. *Науковий вісник Київського національного університету театру кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. Аудіовізуальні мистецтва*. С. 153–158.
- Левченко, Олена. (1998). Міфологія в документальному кіно. *Дух і літера*. № 3–4. С. 195–205.
- Мирні люди. (2024). Відновлено з https://zaxid.net/naykrashhi_ukrayinski_dokumentalni_filmi_2025_treyleri_syuzhet_n1607966
- Мищенко, Марина. (2014). Документальний кінематограф України: між історичною реконструкцією та філософським осмисленням. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філософія. Філософські перипетії*. № 1116. Вип. 50. С. 47–51.
- Москаленко-Висоцька, Олена, & Ширман, Роман. (2024). Російсько-українська війна як тематична домінанта в українському документальному кіно останнього десятиліття. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Мистецтвознавство. Аудіовізуальне мистецтво*. Вип. 5. С. 50–58.
- Москаленко-Висоцька, Олена. (2019). Жанрово-тематичні особливості фільмів «Укркінохроніки» 2011–2013 років. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. № 1. С. 425–428.
- Новікова, Людмила. (2012). Роль сучасної української кінодокументалістики в моделюванні національної ідентичності. *Мистецтвознавство України*. Вип. 12. С. 147–155.
- Одного літа в Україні. (2025). Відновлено з https://zaxid.net/naykrashhi_ukrayinski_dokumentalni_filmi_2025_treyleri_syuzhet_n1607966
- Порцелянова війна. (2025). Відновлено з <https://suspilne.media/culture/762553-bilse-niz-dokumentalne-kino-aku-rol-vidigraut-filmi-pid-cas-vijni/>

- Шершньова, Катерина. (2012). Сучасне українське документальне кіно: проблеми розвитку. *Мистецтвознавчі записки: збірник наукових праць*. НАКККіМ. Вип. 22. С. 154–161.
- Bucha. Yablunska. (2025). Retrieved from <https://tribune.com.ua/dokumentalnyj-film-bucha-yablunska-otrymav/>
- Curthoys, Ann, & Lake, Marilyn (Eds). (2004). Connected worlds: history in transnational perspective. P.151. DOI: https://doi.org/10.26530/oapen_458894
- Nichols, Bill. (2010). Introduction to Documentary. Second Edition. Published by Indiana University Press. 368 p.

References:

- Bucha. Yablunska. (2025). Retrieved from <https://tribune.com.ua/dokumentalnyj-film-bucha-yablunska-otrymav/> (in Ukrainian)
- Curthoys, Ann, & Lake, Marilyn (Eds). (2004). Connected worlds: history in transnational perspective. P.151. DOI: https://doi.org/10.26530/oapen_458894
- Demeshchenko, V. (2024, October 31). Ukrainyski kinematohraf u period rosiisko-ukrainskoi viiny: stratehii ta perspektyvy [Ukrainian cinema during the Russian-Ukrainian war: strategies and prospects]. *Metastratehii ekranu/mystetstv v umovakh posthlobalizmu ta postkolonializmu. Zbirnyk naukovykh stattey ta tez naukovykh povidomlen za materialamy Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii*. Kyiv: IK NAM Ukrainy. 180 p. Pp.62–66. DOI: <https://doi.org/10.37491/unz.95.7> (in Ukrainian)
- Dovha doba [The long day]. (2024). Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3859214-ukrainska-dokumentalna-stricka-dovga-doba-vijsla-na-netflix.html> (in Ukrainian)
- Havran, I., & Botvyn, M. (2020). Dokumentalne kino v suchasnomu ekrannomu diskursi [Documentary cinema in modern screen discourse]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriya: Audiovizualne mystetstvo i vyrobnytstvo*, 3(1), pp.11–19. (in Ukrainian)
- Kalantai, S. (2024). Ukrainske kino v umovakh viiny: osoblyvosti ta vyklyky [Ukrainian cinema in wartime: features and challenges]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho. Audiovizualni mystetstva*. Pp. 153–158. (in Ukrainian)
- Levchenko, O. (1998). Mifolohiia v dokumentalnomu kino [Mythology in documentary cinema]. *Dukh i litera*. № 3–4. Pp. 195–205. (in Ukrainian)
- Mishchenko, M. (2014). Dokumentalni kinematohraf Ukrainy: mizh istorychnoiu rekonstruktsiieiu ta filosofskym osmyslenniam [Documentary cinema of Ukraine: between historical reconstruction and philosophical reflection]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Filosofii. Filosofski perypetii*. № 1116, Issue № 50. Pp. 47–51. (in Ukrainian)
- Moskalenko-Vysotska, O. (2019). Zhanrovo-tematychni osoblyvosti filmiv «Ukrkinokhroniky» 2011–2013 rokiv [Genre and thematic features of the films of "Ukrkinokhronika" of 2011–2013]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv № 1*. Pp. 425–428. (in Ukrainian)
- Moskalenko-Vysotska, O., & Shyrman, R. (2024). Rosiisko-ukrainska viina yak tematychna dominanta v ukrainskomu dokumentalnomu kino ostannoho desiatylittia [The Russian-Ukrainian war as a thematic dominant in Ukrainian documentary cinema of the last decade]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriya: Mystetstvoznavstvo. Audiovizualne mystetstvo*. Issue № 5. Pp. 50–58. (in Ukrainian)
- Myrni liudy [Peaceful people]. (2024). Retrieved from https://zaxid.net/naykrashhi_ukrayinski_dokumentalni_filmi_2025_treylery_syuzhet_n1607966 (in Ukrainian)
- Nichols, Bill. (2010). Introduction to Documentary. Second Edition. Published by Indiana University Press. 368 p.
- Novikova, L. (2012). Rol suchasnoi ukrainskoi kinodokumentalistyky v modelivanni natsionalnoi identychnosti [The role of modern Ukrainian documentary filmmaking in modeling national identity]. *Mystetstvoznavstvo Ukrainy*. Issue № 12. Pp. 147–155. (in Ukrainian)
- Odnoho lita v Ukraini [One summer in Ukraine]. (2025). Retrieved from https://zaxid.net/naykrashhi_ukrayinski_dokumentalni_filmi_2025_treylery_syuzhet_n1607966 (in Ukrainian)

- Portselianova viina [Porcelain war]. (2025). Retrieved from <https://suspilne.media/culture/762553-bilse-niz-dokumentalne-kino-aku-rol-vidigraut-filmi-pid-cas-vijni/> (in Ukrainian)
- Shershnova, K. (2012). Suchasne ukrainske dokumentalne kino: problemy rozvytku [Modern Ukrainian documentary cinema: development problems]. *Mystetstvoznavchi zap.: zb. nauk. pr. NAKKKiM*. Issue № 22. Pp. 154–161. (in Ukrainian)
- Vse maie zhyty [Everything must live]. (2025). Retrieved from https://zaxid.net/naykrashhi_ukrayinski_dokumentalni_filmi_2025_treyleri_syuzhet_n1607966 (in Ukrainian)
- Zubavina, I. (2007). Kinematohraf nezaleznoi Ukrainy: tendentsii, filmy, postati [Cinema of independent Ukraine: trends, films, figures]. Instytut problem suchasnoho mystetstva Natsionalnoyi akademii mystetstv Ukrainy. Kyiv: Feniks. 296 p. (in Ukrainian)

Violeta Demeshchenko

Ukrainian documentary cinema during the Russian-Ukrainian war: strategies and perspectives

Abstract. This article examines the features of the development of Ukrainian documentary cinema during the large-scale invasion of the RF on February 24, 2024 and outlines the main strategies and prospects for the further development of documentary film in Ukraine.

Ukrainian documentary cinema constantly documents and films Russian war crimes, telling the stories of ordinary civilians about the genocide of the Ukrainian nation by the invaders, and at the same time gives examples of the extraordinary courage and heroism of the Ukrainian people.

War journalists, while on the front lines, shoot films and reports, which gives them the opportunity to tell the international community about the real events of this devastating war, Ukraine documentary film has become a frequent participant and winner at prestigious international film festivals, and today this is one of its strategies to present itself on international platforms and venues.

The participation of Ukraine film production at international festivals is a great opportunity to demonstrate the potential of Ukrainian cinema, it is also a new start for new creative projects and the further development of Ukrainian documentary cinema.

Keywords: documentary film, reportage, information, journalism, real events, war.

Стаття надійшла до редакції 18.12.2025.

Стаття прийнята до друку після рецензування 27.12.2025

Стаття оприлюднена 31.12.2025